

vuurstintjes ketsen

**vuurstintjes
ketsen**

piet brock

zomer 1996

't Huufke

't Huufke al 'n euw
leej on de laaj
en meej d'r vurse deur
toe on de kaai.

En òk al honderd jaor
stòn dag en naacht
vèef schraole lendeboòm
vur 't hùis op waacht.

't Dak is rèècht zoas
in 't bos héêl gêef
'nen kromme den wè groeit
'n bietje schêef.

De vensters vur de raom
gòn 's aovonds dicht
en de lantèeren schènt
wit-gèèlig licht.

De koeien stòn op stal
in 't drèuge stròòj
te guizen nor 't gruun
en geurend hooi.

Ròòd-gloeiend stao de pot
van plattebùis.
De waoterketel zingt
zaacht dur den hùis.

De vuutjes op de voet,
allemol blòòt,
verdraogen deze hit
ter naawernòòd.

De gròòte muug gevèukt
gespèuld en muug
de klèèn gòn slaopen naaw
tot 's mergens vruug.

De koeien bonken 's naachts
in 't gebont
en lùister ik hil schèrp
hèur ik den hond.

't Huufke on de laaj
vur veul gewist
al honderd jaore lang:
'ne wèrreme nist.

Kènderspellekes

De kènderspellekes van vruuger
die vergitte nòòt,
oe hille lèève lang nie
al worde nog zo gròòt.

't Zekske van blauwe keper
meej honderd lapbòònen vur 'ne cent
hòng te bungelen on oewe nek.
Ge vuuld'oe èège 'nen hille vent.

Meej den èèzeren pik konde
flippen, bovenèrms of troelaai,
muurkeklets meej terugklap
of stintjetokken op 'ne kaai.

De meskes tolden meej 'n zwipke.
Dè was vur jongens vulste flauw,
die gooiden kaaihard meej 'n pees
aandermèènse haktol splinterrauw.

Piepelen, litsen en buske schuppen,
de meskes móögen 'r dan wir bij.
Mar bij 't mitjesteken
waaren ze wir gin pertij.

Bij de wiepkul en 't hekske
krêède 't mes bekaant nie in de grond.
En hadde op 't list verlòòren
dan moeste vruuten meej oewe mond.

De kënderspellekes van vruuger
die vergitte nòòt.
Ze gaven veul plezier
on klèèn en òk on gròòt.

't Vèreke

't Waar lillek fout meej 't vèreke
ze verruurde gin pòòt
ze rèérde van de kòòrs en kaaw.
Ze paa docht die gao dòòd.

Ze laag rejaol in 't stròòj,
'n zêêg bisje gelèèk
meej lapòòren toe on de grond.
Iederêen was van streek.

"Ik zèè benuut of z't nog holt".
zi Kees en schupte pront
meej de teuten van zunne klomp
't vèreke tegen d'r kont.

"Ze gao stèrreve", zi ons Riet
en staawde meej 'ne stok.
Dof en deuzig blêêf den bist
verkwèène in d'r hok.

Het gao de verkêérde kaant op
wier er geklazinèèrd.
Het vèreke leej te lijje
wier er nog georèèrd.

"Dan van den Boogert gaaw gehold,
de veearts uit de stad.
Want as ze dòòd gao ist 'ne strop,
die hemm'al zat gehad."

Den veearts was er êén twee drie.
Hij vuulde hier en daor.
Bekêêk den bist van kop toe têêń
en krapte in z'n haor.

"'t Is vèèrekeslomp", zeej gelêêrd,
"'t komt nie veul mir veur.
Of kende die ziekte nie?
't Òòr zit tussen de deur"...

Zaandligt

Twee meter diep
afgestoken kaant.
Laog zwarte grond,
lèèvend laand.

Strössel, mis en
boerezwêêt
mokte jaor nô jaor
den ekker gerêêd.

Baon daoronder
grond wè grèèzer.
In 't witte zaand
waaiers èèzer.

Vanaf de kùil,
as jungske al,
zaag ik figuurkes
in den hòòge wal.

Heksen, kebouters,
bisjes en bòòm
trokken vurbij
as in 'nen dròòm.

Naaw lees ik
'n aander bericht
in wè in 't zaand
stao gegrift.

Grillige têekens
die schrèeven
geschiedenis van:
euwen lèèven.

Aaw èèzer

Ik vond verleeje week op 't schòòr
'n kiest vol meej aaw èèzer,
roestig geridschap. Het êén bruin
't aander nog graauwer en grèèzer.

Bekêêk de spullen stuk vur stuk,
'n braandèèzer, hendig in de haand.
'nen Koeienbeugel. 'n Snijmes,
het haandvat kwèèt on êène kaant.

't Horgetaaw, de pin en haomer...
- Ik heur het tòkken bij de schuur.
Ze paa zit de zicht te schèrpen,
hêêl toegewijd en hêêl sekuur.

Hij zit op 'nen èèrepelzak.
Neffen 'm 'ne lange wetstêên.
D'n bril op 't puntje van z'n neus.
Ik heur de kloppen êén vur êén.

Ik zie de houtkrullen krùipen
onder 't schèrpe snijmes vandaon.
Ze paa stao de rèèf te maoken,
'ne nuuwe steel mokt hij eraon.

Het gloeiend èèzer braand de naom
C.B. in den hoef van het bist.
Het wordt in De Vloed ingeschaord.
Het verbraande hoorn stinkt en sist.

De koeien maoken veel gerucht.
De beugels schùiven langs de stang.
't Is etenstèèd. Meej 't voejeren
is onze paa druk on de gang. -

'n Kiest vol meej aaw geridschap,
vol bilden uit verlèèje tèèd,
vol verhaolen over mèènsen,
die kiest wil ik nòòt mir kwèèt.

Den ekker

Ik denk on 'ne lòòme
lauwe zomerdag
in augustus,
rogge-ekkers
percêl nò percêl
in wèrrem gèèl,
zinderend in de zon.
Gin loefke wend.
Den hemel meej linnen
strak bespannen
in pastelblauw.
Bietenlòòf hangt
slap en flauw.
Gin veugeltje vliegt.
Gin krekeltje kriekt.
Alléén...
de klapròòs bloeit
uitbundig ròòj,
helderblauw
de kòòreblom.

Ik zie ekkers
meej bossen maïs,
maïs en nog 's maïs,
zonder blauw
van kòòreblom en
zonder klapròòs-ròòd.

Den ekker is
'n bietje dòòd.

Van irstenevin

Van irstenevin
wier ons gelêerd,
'n bietje bidden
is nòòt verkêerd.

Van irstenevin
wier ons bijgebracht,
bewaar de aarde,
zij is niet gekocht.

Van irstenevin
wier ons gezeej,
denk on d'aander,
die doen òk meej.

Van irstenevin,
vur veul 't begien
van wè 'nen mêëns
laotter lot zien.

Gin naaw zonder vruuger

Gin huufke zonder hoof,
gin vèèrekenen zonder stertje,
gin dörp zonder boef,
gin hongaarse post zonder pèrdje.

Mar, soppen zonder vet
in de pan,
kwaam er vruuger nog
al 's van.

Gin baoker zonder taand,
gin kloek zonder pielekes,
gin zwart zonder laand,
gin kérke zonder wielekes.

Mar, drinken zonder maot
z'n gloske,
was vruuger gewònte van
mènnig boske.

Gin nuuwjaor zonder koek,
ginne paoter zonder bordje,
ginne zulder zonder broek,
ginne rik zonder kortje.

Mar, trouwen zonder moetje
was de plicht,
gonk 't aanders, men vergaat
't nie licht.

Gin waaj zonder blom.
gin wij zonder waoter,
gin koffie zonder kom,
gin vruug zonder laoter.

Mar, staon zonder hulp
in de nòòd
gebeurde in vruuger tèèd
bekaant nòòt.

Oe ziel en oewe botteram

Er waait 'nen aand're wend dur 't dörp.
Ge vuult 't alle daogen.
Is 't 'ne frisse of 'ne laawe?
Wè g'oe nie hoeft af te vraogen:
Oe ziel en oewe botteram
moete in de gaoten haawen.

De boeren- en de wèèversstaand
is stèrk teruggelòopen.
Ze moessen veul verstaawen.
Waor ge nie verbij kunt lòopen:
Oe ziel en oewe botteram
moete in de gaoten haawen.

De kerk is 's-zondags nie zò vol
zò as in vruuger tijje.
Hil wèinig bléef bij 't aawe.
Wè ge toch nie kunt vermijje:
Oe ziel en oewe botteram
moete in de gaoten haawen.

Veul is veraanderd in 't dörp
in d'afgelòope jaoren.
Gebleven is van 't aawe,
'k zal 't nog êêne kêr verklaoren:
Oe ziel en oewe botteram
moete in de gaoten haawen.

De zomer van mèn jeugd is gèèl

De zomer van mèn jeugd is gèèl.
Assik nor 't laandschap kèèk
dan zie ik d'ekkers ligge
gèèl nefse gèèl, zò rèèk.

Gèèl en rèèp is de rog.
Donkergèèl golft de wend
durret kòore. De haover gèèl,
de halme rèècht overend.

Wèrrem-gèèl het stoppelveld;
Geurend-gèèl het hooi op 't laand;
Glaanzend-gèèl de blomme;
Gloeiend-gèèl den braand

van de zon die hil den dag
vol giet meej wit-gèèlig licht.
En denk ik on de mèdjes
dan zie ik hullie brùin-gèèl gezicht.

Wit zaand in zeuven kleure gèèl,
wit meej 't gèèl van zonnelicht,
gèèl van brùine sùiker en aaierkoek.
Veul tinten gèèl vèèn ik in de zaandligt.

De zomer van mèn jeugd is gèèl
assik durret laandschap gao:
het licht, de blomme, d'ekkers zijn gèèl
overal gèèl waor ik òk stao.

Den aachste scheppingsdag

God schiep de aarde in zis volle daoge.
Hij begon meej 't moeilijkste: hij mokte licht.
Den dag en de naacht wieren zòò gebòòre
't Gaaf al subiet 'n aander gezicht.

Op den twidde dag spraaide God z'n èrm
wèèd uit elkaar en kêek nor omhòòg.
Zo mokte hij de koepel van den hemel,
waor nog gin veugeltje in vlòòg.

Op den derde dag di God vort meej z'n werk.
Hij schaaide het waoter van het zaand.
De waoterzee spulde meej d'r golven.
God kuierde meej drèuge voet over 't laand.

Hij zwaaidde meej zijn haand 'n wèèds gebaor
en zie: het drèuge zaand wier gruun van het gras,
de blommen bloeiden, de bòòm groeiden.
Hij kêek in 't rond en zaag hoe schòòn 't was:

Ròòj klapròòs, meej ronde torrentjes vol zaod,
margrietien staken wit boven alles uit,
gèèl van boterblom en wilde waoterlis,
over het veld 'nen witte waos van flùitekrùid.

't Wier aovond, 't wier mèrgen, den derde dag vurbij.
God kêek nor den hemel en schiep de wèrme zon
om overdag de wereld te verlichten,
schiep de maon die glom as de naacht begon.

Duuzend sterren tòòverde hij on 't firmament,
duuzend gâawe glinsterlichtjes sprongen uit en aon.
't Wier aovond, 't wier mèrgen, den vierde dag vurbij.
God kêk omhòög, en docht: dè heb 'k goed gedaon.

Toen zi God: "Lot 't waoter krioelen van dieren,
vogels bevolken het laand en de lucht".
't Wemelde in 't waoter van de vissen,
vleugeltjes vlòogen over 't laand in gròote vlucht.

God kêk in 't rond en zaag hoe schòòn 't was.
"Lot ze jong kreeg", zi God, "duuzendvoud".
't Wier aovond, 't wier mèrgen, de vefde dag vurbij.
De maon stond on den hemel gèèl as goud.

Toen zi God: "'t Laand moet volop lèeve".
En mokte duuzend bisten klèèn en gròòt,
wilde tijgers, tamme koeien, oliefaanten,
kiepen meej veeren en kikkers hillemol blòòt.

"Laoten we naaw de mèènsen maoken", zi God,
"de mèènsen, gevörmd nor men eigen bild.
Ze zullen baos zèèn over de vissen,
over de vogels, over de dieren tam en wild".

God schiep de mèèns nor zèèn eigen bild:
man en vrouw. Hij zegende hun meej z'n haand
en zi: "Wees vruchtbaar en bevolk de aarde,
vur jullie zèèn de dieren van 't laand,

de vissen in 't waoter, de vogels
in de lucht. Geniet van de vruchten en 't zaod.
Bewerk en bewaor hil de aarde
zòò dè de schepping wijer gaot."

't Wier aovond, 't wier mèrgen, de zisde dag vurbij.
God kêek nor alles en zaag hoe goed 't was gedaon.
Hemel en aarde voltooid en druk bewònd
dur vogels, dur dieren en de mêënsen bovenaon.

Op de zeuvende dag rustte God van 't werk.
Hij kuierde, haand op zèn gat, op staoj aon
en zaag hoe schòòn 't allemol was.
Overdag de zon on den hemel en 's naachts de maon.

Den Brabantse boer naam 't werk over van God.
Hij mokte zèn eigen laandschap in zèn streek
meej zaandwegskes en ekkerpedjes,
meej heggen en houtwallen en 'n kronkelende beek.

Vennekes laagen te pronken in het laand.
'n Weelde van bonte blommen sierde de waaj
en on de slòtkaant bloeide pinksterblom
en pèërs van kleur hil de Reechterhaaj.

De schepping ging deur op den aachste dag.
De boer trok vöòr nô vöòr meej 't perd.
Hij spaorde bòòm en buukeheg.
't Laandschap was 'm zòò veul werd.

Paradèskes groeiden her en der in 't laand.
God kêêk nor dees alles en zaag dat 't goed was.
Hier 'n pleintje meej aaw èèkeboom,
daor 'n laon meej buuk of kanniedas.

Toen kwaam de sluwe duvel in 't paradèès.
Hij beloofde boer en bôrger goud en goed.
"De aarde is onuitputtelijk rèèk,
plukken mar, wörrum nie as 't iederêen doe?

Of de vissen stêrven in 't waoter,
de bòòm stillekes stòn dòòd te gaon,
dè is mar van korte duur", zi den duvel,
"straks groeien ze wir tegen de klippen aon.

Plukken, ròòien, dumpen is toegestaon.
't Laandschap veraandert meej iedere tèèd.
Ge hoeft nik te bewaoren van 't Brabants laand.
Ge rokt er oe ziel toch nie meej kwèèt?"

God kêêk vanùit den hemel nor de aarde.
't Wier aovond, de aachste dag liep uit de haand.
Hij zaag wir 'n paradèès verlòòre gaon.
En verzuchtte: "Hebbe ze naaw gin verstaand?"

Den haon

Irst de kiep en dan 't aaj,
of aandersom,
irst 't aaj en dan de kiep?
't Blèèft 'n absurde vraog.
Wezelijker is:
Hoe kwaam den haon
op 't ideej
van wèttie deej?

Weps

Gewaopend meej 'n angel
lèeft de weps somtèds alléén
of meej veul bisjes bijéén,
van Zoerik tot Archangel.

De konnegin begient on den bouw
van 'ne nist meej cellen
te veul om ze te tellen,
in 't vurjaor van houtgekauw.

De konnegin is 'n frêête vrouwe
meej 'n taille as 'n weps,
hòög verheven boven 't plebs
van werksters die meej 't eten sjouwen.

Zeg naa nie: "Weps", dè's fout gezeej.
Dan zèede nie van deeze kaant
of wònde pas in 't Brabants laand
en protte nog nie hillemol meej.

Mölders

In de mond van maaj
vende langs de weg
de bruine mölders
in de buukeheg.

Ge he't z'in sòòrten:
'nen békker of kappesien,
'n mènneke of 'n wèfke,
dè kunde hil goed zien.

Ge bewaort ze in 'n pötje
meej 'n buukeblaoike.
En soms maag ie vaastgebonden
vliegen on 'n draoike.

De heggen zèn gerooid.
Verkaoveld hil 't veld.
En niemer heurde zingen:
mölderke, mölderke telt oe geld...

Veul van vruuger is verdwenen,
ginne mölder mir te zien,
ginne bekker mir te vèène,
zelfs ginne blòôte-voete kappesien.

Kuus

Snert meej hiel.
Zure zult.
Knappende kaojen
uit reuzel gebraojen.
Spek in de pan.
Gerökte ham.
Krèp of kermenaoj.
Wèrreme balkebraoj.
Allemol menu's
van wèèlen 't vèèrke
of van den ex-kuus.

Mieren

Mieren lòòpen dur de kaomer,
dur de goot en op de koek,
in de zjempot, in de sùker.
Mieren lòòpen dur dees boek.

Mieren komde overal tegen,
lòòpend langs 't mierepad
onderwege nor zuute lùizen,
wonend op 't gruune blad.

Mieren eten dòòje dieren,
bessen, zòdjes, hònningdauw.
In de mierehòòpen zèn ze
bezig meej de wònningbouw.

Mieren zèn 'n ordelijk volkske
meej 'n vorstin vur lange duur.
Hebbe zij de pest er in
dan krèège zij 't zuur.

Donderbisje

't Donderbisje is 'n insekt
as 'n vliegestruntje
zòò zwart en zòò klèèn
as 'n héél klèèn puntje.

Bij laf, broeiend wèrrem wêr
zèn de bisjes er inêëns
meej duuzende tegelèèk
tot laast van iedere mêëns.

't Donderbisje is 'n insekt
en het hiet hil gelêérde:
Thysanoptera.
't Klinkt héél frêêt.

De mister heej dan vruuger
z'n eige lilluk vergist
toen ie zi tegen men:
gij zèèt 'n gròòt donderbist

Maajmondfist

Boeresering en maajdoornheg
stòn in rèèke tooi te prèèke
in wolken witte bloesembloei.
'n Lieve lust om nor te kèèke.

Hil de maajse lentelucht
hangt vol ônjeklònje geuren.
Den brembos heej òk ùitgepakt
meej z'n wèrreme gèèle kleuren.

En flùitekrùid in brussels kaant.
Stesselblommen op z'n bist.
De waaj vol zoentjes van de maaj.
Versierd de wereld, vur 't fist.

Veugeltjes tierelieren mar deur
van 's mergens vruug tot 's aovonds laot.
Mezen, merels, vinken, mussen
zingen liekes in eigen maot.

Natuur viert fist meej kleur en geur
en deuntjes worre er gezongen
van diedeldom en wiedewiet.
De lente is aamper begonnen.

De mèênsen daansen dur de straat
en klappen klits-klets in de haand.
De fietsers bellen tringelingeling.
Gevuul wint het van verstaand.

De klok van de toore fist meej,
stikt 't nie onder stoelen of baanke
en gooit overmoedig dur 't galmgat
van puur plezier z'n bronzen klaanke.

De pastor kekt omhòòg en tweffelt:
Wè hangt er in de lucht vandaog?
Komt deze wèrreme lucht van Ròòme?
Hij bleëft dubben over deze vraog.

De dagjesmêênsen zwaaien daag.
De postman kust perdoes 'n mèdje.
't Mèdje kust 'm gèère terug.
't Bokske mekkert nor z'n gëtje.

De maajmond mokt de mèênsen dol
en zet de wereld op z'n kop
meej alles wè mar goed is,
meej overdaod, 't kan nie op!

Hebben we hoop en gòn we deur?
't Lèeve krèègt 'n nuwe kaans.
De lente is nog nie verbij
op dees fist heej iederêén sjaans.

's Zomerse werkelykheij

De zon
bestòkt de gruune maast,
geur van hars.

Geur van gras
hooiveld
in de zon.

Lucht van dieren
waait oe aon,
koeien
dommelend in de lommer
van den èèkewal,
dròòmend over malse waajen.

Roggeveld
volop gèèl.

Opvallend
'n blom
blauw of rooij
er tussen.

Zinderend
van wèrremte
den hemel.

De wolken
allemol
meej vekaansie.

Rond daampende
pèèrdestront
mussenfist.

En de beek
kabbelt wijer
zoas giesteren
en irgiesteren
en de euwen daorvur
zuukend langs wege
en omwege

onderwege
misschien
worschènlijk

nor de zee.

's Zomerse werkelijkheij.

Naaw

'n herinnering
on 't laandschap
van Brabant.

Wenterwêr

Licht en wèrremte
meej de noorderzon
vertrokken.

Lòcht, as lòòd
zo graauw en grèzzig,
betrokken.

Kaole ekkers
leeggemaaid en
ùitgeteld.

Schraol en schèèrp
losgeslaogen wènd
scheert het veld.

Vlaogen rèègen
op de rug van wènd
striemen het laand.

Plaassen, slèèk en
nattigheij
on alle kaant.

Mistgordèèn
wordt uitgehangen
nat en grèès.

Wenterwêér
wanneer komt de snoow,
wanneer komt het èès?

Waoter onderwege

't Règent, 't règent
duuzend dröppels
spatten op de stêen
in honderduuzend stukskes zilver ûitêen.

Op 't stalraom
blèeven dröppels
bibberend hangen,
om dan inêêns haand in haand
dur te schieten nor de raand.

't Vlugge waoter
draoft driftig
tussen belse kaaikes
dur gutjes en götjes
nor lupkes en laaikes.

't Rappe waoter
spoeit zich dur de beek
op weg nor de zeej,
zaand en blaoikes
draogt ze meej zich meej.

Waoter onderwege
terug nor den oorsprong
de zeej, wèèd en gròòt.
Waoter, het ewige waoter
wir terug nor de moederschòòt.

Verven wil ik

Meej donker gruun van raomkezèène,
meej het brùin van jutezak,
meej wèrrem gèèl van aaierkoeken
en het grèès van rietendak.

Meej 't harde ròòj van belse stintjes,
meej gòls kelekepers blauw,
meej al die kleuren wil ik verven,
meej 'ne glaans as 't òòg van jou.

Meej al die kleuren wil ik schilderen,
maoken, 'n schòòn schilderij:
'n Brabants Laandschap: heggen, wallen,
kanniedassen in 'n rijj.

'n Strumke slingerend dur de velden,
boterblòmmen in de waaj
en ròòj klapròòs on de slòtkaant en
pèërs, hil de Rèèchterhaaj.

Wè was geluk?

Volop strùif meugen eten en dan
kunnen zeggen, naaw he'k genog.

Kaawe thee drinken uit den deksel van
't kenneke bij 't bène van de rog.

Meej de kindsheid 'nen bakkesvolt
in oewe mond en nog twee cent in oe haand.

Twee vuurstintjes ketsen in de klirkaast
en dan de lucht rruiken van braand.

Dè was geluk!

Op blòote voeten dur de plaasen lòöpe
onder 'nen èereppelzak as jas.

Nor 'ne gròote, gruune sprinkhaon kèèke
die zaat op 't hògste puntje van 't gras.

'n Spiksplinter nuuwe trui krèège
die naaw 'ns nie in oe hùid prikte.

As ge bij 't piepelen
as liste oe eigen vrij tikte.

Dè was geluk!

't Pèrd meej z'n lippen van oe haand
'n busseltje gras laotan vatten.

Rèèpe brembèèzeme plukken die
tussen oe vingers ùit elkare spatten.

Nor 'nen nist jonge kuuskes kèèken
in 't rejaol getròòjde stròòj.

Den gerèpte sterappel vèènen
die ge verborgen hot in 't hooi.

Dè was geluk!

Mùsstil zèèn as de klok al bedtèèd
vur de klèèn hô ongewezen.

In bed de boeken van Verkade
meej al die gekleurde plotjes lezen.

'nen Handoek treffen bij 't afdreugen
die nog nie kleddernat was.

Meej de drèèvende wolken wegvaoren
liggend op oeuwe rug in 't gras.

Dè was geluk!

Tussen de gròòte hòòp mangelpèèjen
'n knorraob vèènen, al was 't mar êén.

Stillekes op 't brugske zitten
en 'n bietje bengelen meej oe bêèn.

Dè was geluk!
Stuksjes geluk, 'nen hille bùil vol.

Ons kender ontdekken naaw 't lèèven
ze gòn op in 't spel, stuk voor stuk.

Ze hebben plezier, soms wè verdriet
en hebben 't meej dròòmen hil druk.

Dè is geluk!
Stukskes geluk, 'nen gròòte bùil vol,
hillemol vol, mee geluk...!

Het klökske

Het klökske van de Hasseltse kepel
heurde tikken, tel nor tel nor tel...
Hier heej den tèèd nie stil gestaon,
het bidden is gewoon dur gegaon.

De klok van de Sint Jan is geresterèèrd.
Dùiven klapwieken op, hil verbouwerèèrd.
De klepel slao 'nen harde klaank.
Vur mêënsen onderwege klinkt de klok astraant.

Mar 't klökske van de Hasseltse kepel
klept al euwen ieder uur van Gods bestel.
't Zingen, 't bidden verwaaien meej 't klok-geluïd
onveraanderd over Den Hasselt ùit.